

Павло Миколайович МАТВЄЄВ

кандидат економічних наук, директор ТОВ «ЗЕМІНФОРМ»

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Матвєєв П. М. Сутність механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора / Павло Миколайович Матвєєв // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 4. – С. 353–363. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Недосконалість процесу державного регулювання продуктивності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора економіки обумовлено відсутністю належної науково-методичної бази для здійснення процесів моніторингу й контролю. Вирішення даної проблеми можливе за рахунок розроблення відповідного механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора.

Метою наукового дослідження є визначення сутності механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора.

Результати. Окреслено умови для успішної реалізації аграрної реформи. Визначено особливості використання ресурсів аграрного виробництва у сільськогосподарській діяльності. Розглянуто специфіку земельних ресурсів як економічного об'єкту у аграрній діяльності. Обґрунтовано важливість регулювання економічного ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора. Визначено сутність аграрних відносин. Охарактеризовано існуючі моделі для оцінювання ефективності й продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Наведено чинники, що визначають сукупну продуктивність використання ресурсного потенціалу. Обґрунтовано необхідність розроблення науково-методичних засад моніторингу та регулювання продуктивності у різних галузях виробництва. Обґрунтовано доцільність впровадження системного і цілісного підходу для визначення поняття продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрних бізнес-утворень. Розроблено схему негативного впливу економічної політики уряду на темпи зростання продуктивності використання ресурсного потенціалу.

Висновки. Розуміння сутності механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора сприятиме формуванню заходів з урахуванням закордонної практики, направлених на розвиток вітчизняного агропромислового сектора.

Ключові слова: конкуренція, ресурсний потенціал, механізм, сільськогосподарське підприємство, продуктивність, економічна ефективність, економічне відтворення, аграрний сектор.

Pavlo Mykolaiovych MATVIEIEV

PhD in Economics, Director of «Zeminform» LLC

THE ESSENCE OF THE ECONOMIC REPRODUCTION MECHANISM OF RESOURCE POTENTIAL AT THE AGRICULTURAL SECTOR

Abstract

Introduction. The imperfection of the state regulation process of the productivity of the resource potential use at enterprises in the agricultural sector of the economy is due to the lack of proper scientific and methodological framework for the implementation of monitoring and control

© Павло Миколайович Матвєєв, 2019

processes. The solution to this problem is possible through the development of an appropriate mechanism for economic reproduction of the resource potential at the agricultural sector.

The purpose of scientific research is to determine the essence of the economic reproduction mechanism of the resource potential at the agricultural sector.

Results. The conditions for successful implementation of agrarian reform are outlined. Peculiarities of using agricultural production resources in agricultural activity are determined. The specifics of land resources as an economic object in agricultural activity are considered. The importance of regulating the economic resource potential of agricultural enterprises is substantiated. The essence of agrarian relations is determined. The existing models for estimating the efficiency and productivity of using the resource potential of agricultural enterprises are characterized. The factors are given that determine the total productivity of resource potential. The development necessity of scientific and methodical bases of monitoring and regulation of productivity in various branches of production is substantiated. The expediency of the system introduction and integral approach is substantiated for productivity concept definition of resource potential use of agrarian business formations. The negative influence scheme of government economic policy on rates of productivity growth of resource potential use is developed. It is proposed to consider the category of productivity of resource potential use as a system concept that has a dual nature.

Conclusions. Understanding the essence of the economic reproduction mechanism of the resource potential at the agricultural sector will contribute to the measures formation taking into account foreign practices aimed at the development of the domestic agro-industrial sector.

Key words: competition, resource potential, mechanism, agricultural enterprise, productivity, economic efficiency, economic reproduction, agricultural sector.

JEL classification: O 13; Q 15

Вступ

Одним із вагомих чинників низької ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні є відсутність науково-методичних засад для державного моніторингу й регулювання продуктивності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора економіки, що перешкоджає виробництву сільськогосподарської продукції, капіталізації в аграрному секторі при низьких витратах живої та уречевленої праці. У зв'язку з цим в Україні необхідно посилити увагу стосовно вирішення питання державного регулювання і підтримки сільськогосподарського виробництва в аспекті забезпечення високої продуктивності використання ресурсного потенціалу.

Дослідженню проблеми ресурсного потенціалу аграрного сектора, зокрема його економічного відтворення, присвячені праці таких науковців як: Вініченко І. І., Сорока Ю. О. [1], Горшков М. А. [2], Клокар О. О. [3], Коренюк П., Чмуленко Н. [4], Кужель В. В. [5], Лозовський О. М. [6], Піняга Н. О. [7], Ходаківська О. В., Шпикуляк О. Г., Супрун О. М. [8] та ін. Враховуючи існуючий науковий доробок, варто зазначити, що без орієнтації аграрної реформи на задоволення соціально-економічних інтересів представників агробізнесу й селянства успішна аграрна реформа неможлива.

Мета та завдання статті

Метою статті є розгляд і узагальнення теоретико-методичних положень, які розкривають сутність механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу для формування заходів, направлених на розвиток вітчизняної аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження

Особливості аграрних ресурсів як загальних і специфічних засобів виробництва зумовлені тим, що, по-перше, вони є часткою природи, по-друге, виступають щодо

економіки в цілому як загальні засоби, по-третє, тільки їм притаманна функціональна роль у сільськогосподарському виробництві. Так, вступаючи у процес виробництва, земля на початковому етапі освоєння фактично нічого не коштує і, з погляду вартості, не входить в розрахунки, доки дає достатню кількість продуктів, необхідних для задоволення суспільних потреб. У такій ситуації вона виступає як виробнича сила, безкоштовно дарована природою, яка ще не перетворилась в капітал.

Неможливість задовольнити потреби населення за допомогою первісної природної сили землі призводить до необхідності виробляти додатковий продукт на основі впливу людини на стан і продуктивність землі за допомогою залучення інших ресурсів. Виробництво додаткового продукту при сприянні праці людини ґрунтується на витратах, що набувають форми капіталу. З набуттям рис капіталу властивості землі стають двоїстими: земля як фізичний об'єкт залишається незмінною, а можливості землі як засобу виробництва зростають настільки, наскільки дозволяє існуюча система землеробства. Зростання землі-капіталу надає їй рис основного капіталу. Як основний капітал вона виступає з погляду її власника, а перетворює землю у основний капітал той, хто користується нею, наприклад бізнесмен.

Зазначені особливості землі зумовлюють два наслідки. По-перше, її використання набуває характеру природного процесу, що не залежить від волі людини, а підпорядкований внутрішнім біологічним закономірностям. По-друге, оскільки біологічні процеси, що створюють землеробський продукт, відбуваються саме на землі, її використання здійснює регулюючий вплив на відтворення в його економічному розумінні. Ці обмеження дуже важливі з погляду планування, розподілу економічних ресурсів і фінансових коштів, вкладень капіталу у землю, їх послідовності, розміру й характеру відтворення живої та уречевленої праці, що використовуються в землеробстві.

Репрезентований збіг економічних і природних циклів у сільськогосподарському виробництві зумовлює виникнення специфічної для нього структури часу технологічного процесу виробництва й відмінність часу вкладень капіталу у нього з часом реального прояву ефективності від цих витрат. Специфічні особливості сільського господарства зумовлюють посилення ролі регулювання економічного ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору.

Об'єктивна необхідність такого регулювання полягає в такому.

1. Сільськогосподарські підприємства як осередки агробізнесу за своєю природою є відносно консервативними і не можуть швидко перебудувати розподіл праці, організаційну структуру, а особливо технологію виробництва. Практично незмінна тривалість виробничого циклу в сільськогосподарських підприємствах означає, що, незалежно від ринкової ситуації, обсяг пропозиції не може бути скорочений або збільшений за короткий період часу.

2. Попит на продовольчу сировину є малоеластичним. Попит визначається не тільки рівнем доходів споживача і цінами на продовольство, але й фізіологічними потребами населення, які мають фіксовані межі. При зростанні роздрібних цін населення знижує потребу на високоякісні продукти харчування, фрукти, ранні овочі, марочні вина і т.д., на товари тривалого користування, соціальні послуги. Однак попит на переважну більшість продовольчих товарів мало залежить від рівня доходів споживачів і цін, оскільки вони необхідні для відтворення людини.

3. На продовольчому ринку діють два малоеластичні фактори, а саме – попит і пропозиція на продовольство. При відносно невеликих коливаннях в попиті й пропозиції ринкові сили самостійно можуть збалансуватися через систему змінних цін, проте при значній зміні впливу обох або одного з факторів, ціни стають еластичними, швидко зростають або знижуються. Різкі коливання цін створюють дестабілізуючий

вплив на економіку та соціальну сферу, тому органи державної влади повинні здійснювати вплив на обмеження діапазону коливання цін на продовольство.

Теорія продовольчого ринку з двома нееластичними компонентами стала загально визнаною. Відомий приклад такого визнання – започаткування на початку 30-х рр. XX ст. товарно-кредитної корпорації в США для забезпечення умов, спрямованих на подолання кризи, і запровадження методів регулювання кон'юнктури ринків продовольства в усіх розвинених країнах.

4. Необхідність регулювання використання ресурсного потенціалу підприємств сільського господарства зумовлена тим, що немонопольному аграрному ринку протистоять «природно» олігопольні структури першої сфери АПК, що встановлюють адміністративні або преїскурантні ціни, і високомонополізовані сфери бізнесу переборки сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим особливо актуальною постає проблема підтримки цінового паритету.

5. Сільське господарство є одночасно галуззю виробництва, сферою споживання й сферою життєдіяльності людей. Ліквідація сільськогосподарського підприємства часто означає зміну місця проживання або навіть способу життя. Обмежена конкурентоспроможність сільських жителів на ринку праці, «прив'язаність» до землі, змушує селян і науковців активно відстоювати програму державної підтримки сільського господарства.

Перспективи розвитку аграрного сектора економіки України визначаються глибинними змінами, що відбуваються у змісті економічних процесів в середині аграрних утворень. Науковий прогноз таких змін можна зробити, спираючись на те, що визначає зміст тих або інших господарських форм розвитку агробізнесу, тобто на зміни в аграрних відносинах, що в значній мірі визначаються ресурсами аграрних підприємств. Не можна успішно управляти системою агробізнесу без точного передбачення неминучих змін в економічних аграрних ресурсах і відносинах, тобто в іншому варіанті системі розширеного відтворення.

Сьогодні не можна говорити про розвиток форм господарювання аграрних підприємств і агробізнесу, не вирішивши питання розвитку власності на аграрні ресурси, реформи механізму формування земельної ренти, нових зв'язків в економічних відносинах аграрного сектору з іншими секторами народного господарювання. В основі формування модерної аграрної політики України повинно бути покладене чітке розуміння сутності аграрних відносин, їх специфічних особливостей у зв'язку із розвитком агробізнесу, та на цій основі розроблення концепції формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Аграрні відносини – це конкретна сукупність економічних виробничих відносин в межах економічної системи, що виникає з приводу відтворення тієї частини ВВП, яка прямо чи опосередковано пов'язана із використанням аграрних ресурсів суб'єктами агробізнесу.

Та частина аграрних відносин, які виникають з приводу формування форм власності на землю як основного ресурсу аграрного виробництва й форм її економічної реалізації при сучасній системі землекористування, стає ядром земельних відносин, а та частка відносин, що пов'язана з економічною реалізацією власності на землю шляхом її передачі в оренду, – рентними відносинами. Слід зазначити, що оскільки останні мають місце у 85-95 % випадків, то не обов'язковою для капіталізації в агробізнесі є купівля-продаж землі й існування виключно приватної власності на неї.

Стан аграрних відносин завжди об'єктивно обумовлений насамперед розвитком технологій землеробства і продуктивних сил в аграрній сфері взагалі. Прояв суперечностей між продуктивними силами й аграрними відносинами є формою виразу

суперечностей, що ґрунтується на суперечностях відносин власності на аграрні ресурси та фактори виробництва. Оскільки йдеться про суперечності, підкреслимо, що нині вони існують при всіх типах аграрних відносин і будь-яких формах власності на землю, і є причиною розвитку капіталізації бізнес-утворень.

Розв'язання суперечностей між власністю на аграрні ресурси, на землю і формою її володіння, між господарем землі і працюючим робітником, між суб'єктами аграрних відносин і іншими економічними суб'єктами є сутністю розвитку продуктивності аграрного виробництва.

Для з'ясування сутності продуктивності механізму використання економічного ресурсного потенціалу підприємства аграрного сектора як специфічного об'єкту державного регулювання необхідно розмежувати категорії «продуктивність використання ресурсного потенціалу» і «продуктивність праці». Методологічною основою розмежування даних категорій є вчення про двоїстий характер праці товаровиробника. Продуктивна сила праці – міра ефективності цілеспрямованої продуктивної діяльності людини. Діяльність товаровиробника – це суперечлива єдність конкретної та абстрактної праці. Підвищення продуктивної сили праці в аграрних підприємствах означає таку зміну корисної, конкретної праці, яка, скорочуючи робочий час, суспільно необхідний для виробництва даних товарів, приводить до збільшення виробництва в одиницю часу, продуктивного використання ресурсного потенціалу й капіталу.

Збільшення продуктивної сили аграрної праці за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу може привести до зменшення сукупної вартості спожитих ресурсів. Це спостерігається, коли зростання продуктивної сили праці настільки вагоме, що дозволяє одночасно збільшувати масу вироблених товарів і скорочувати чисельність зайнятих їх виробництвом робітників. Слід розмежовувати поняття інтенсифікації праці й інтенсифікації виробництва, які відображають безпосередньо вплив на використання ресурсного потенціалу. Під останнім завжди розуміють процес розвитку аграрного виробництва, заснований на застосуванні все більш ефективних засобів, досконалих форм організації праці та технологічних процесів у відповідності з досягненнями науково-технічного прогресу. На відміну від екстенсивного для інтенсивного розвитку характерними є якісні зміни факторів виробництва, перехід процесу розширеного відтворення на нову технічну основу, що веде до суттєвих змін у складі сформованого і використовованого ресурсного потенціалу.

Поділ типів відтворення на екстенсивний і інтенсивний спосіб використання ресурсного потенціалу в певній мірі умовний, а реальний економічний розвиток аграрного виробництва являє собою ту чи іншу їх комбінацію. Інтенсифікація аграрного виробництва здійснюється на основі змін технічної та органічної будови капіталу, виробництва, зростання фондоозброєності й продуктивності праці, кращого використання ресурсного потенціалу підприємств, ефективного руху капіталу та основних виробничих фондів, зрушень у кваліфікаційній структурі робочої сили, економії природних ресурсів на всіх стадіях їх використання.

Інтенсифікація аграрного виробництва характеризується різними комбінаціями використання ресурсного потенціалу, між якими існує залежність подвійного роду: пряма – збільшення затрат одних ресурсів викликає збільшення затрат інших ресурсів; зворотна – збільшення затрат одних ресурсів приводить до зменшення затрат інших ресурсів.

Продуктивність використання ресурсного потенціалу передбачає ефективне використання всіх без винятку ресурсів – праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації, часу – в процесі виробництва й реалізації товарів і послуг.

Також це співвідношення можна представити таким чином. Загальне визначення продуктивності використання ресурсного потенціалу не залежить від типу виробничої, економічної чи політичної системи, тобто це визначення є єдиним в економічній науці. Відмінності в основному можуть виявлятися у формуванні кінцевих цілей і результатів діяльності системи (рис. 1).

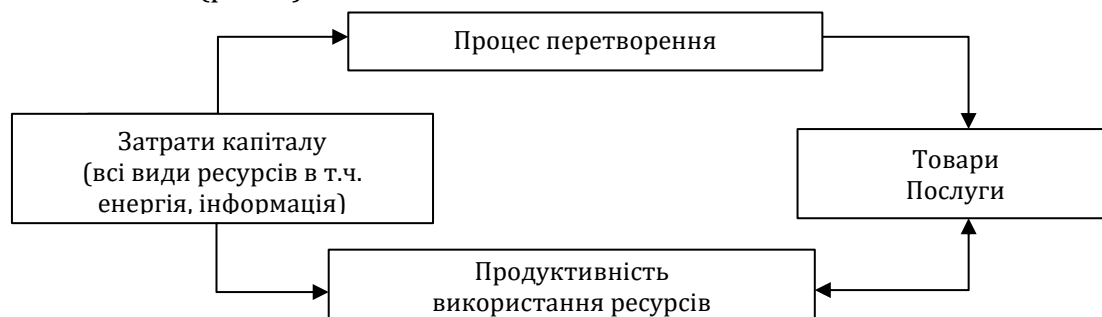

Рис. 1. Загальне поняття продуктивності

Найважливішим результатом роботи менеджера виступає продуктивність використання ресурсного потенціалу. Саме на це звернув увагу П. Друкер, підкреслюючи, що коли в ХХ ст. унікальним досягненням менеджменту було підвищення у 50 разів продуктивності фізичної праці, то для ХХІ ст. головним стане продуктивність праці розумової, яка є основою синергетичного ефекту використання ресурсів [9].

Економічна теорія має відігравати вирішальну роль у з'ясуванні відмінностей між обома видами праці й виробленні відповідних підходів до управління підвищенням їхньої продуктивності як такої, що зумовлює економію ресурсів.

Світовий досвід свідчить: низький рівень продуктивності використання ресурсного потенціалу праці, повільні темпи її зростання – основна причина економічної відсталості. Загально визнано, що підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу – визначальний чинник ефективності будь-якої функціонуючої системи на макро- і мікрорівні. Серед учених, проте, немає єдиної точки зору з приводу суті, критеріїв і показників ефективності й продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Під ефективністю сільськогосподарського виробництва розуміють результативність фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта в сільському господарстві – високі показники капіталізації, здатність забезпечувати досягнення високих показників продуктивності, економічності, прибутковості, якості продукції. Критерієм ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва є максимальне отримання сільськогосподарської продукції при якнайменших витратах живої та уречевленої праці.

З переважанням у розвинених країнах автоматизованої праці для оцінки ефективності діяльності підприємств і галузей виробництва почали використовувати підходи, орієнтовані не тільки на принципи доцільності витрат праці, але і на раціональність використання устаткування, сировини, енергії, інших чинників виробництва, тобто складових ресурсного потенціалу. Виникла система показників, що дозволяють оцінити однофакторну (часткову), мультифакторну й сукупну продуктивність використання ресурсного потенціалу.

Однофакторна модель продуктивності використання ресурсного потенціалу, що широко використовується у світовій практиці, заснована на розрахунку часткових показників фірми: випуск на одну відпрацьовану (або сплачену) людино-годинну; випуск на одного середньорічного працівника; випуск на одиницю матеріальних витрат (у грошовому вимірі); випуск на одиницю енергії, що витрачається; випуск на одиницю

основного капіталу; випуск на одиницю амортизації; випуск на одну відпрацьовану машино-годину. Відповідно, ефективність використання ресурсного потенціалу вимірюється за допомогою системи показників: продуктивність праці, капіталовіддача, фондівіддача, собівартість одиниці продукції, рентабельність, урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин і ін.

Під мультифакторною або сукупною продуктивністю використання факторів ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва розуміють показник технологічного й організаційного рівня виробництва, представлений у вигляді об'єму виробництва у розрахунку на одиницю витрат факторів виробництва. В цьому випадку фактори ресурсного потенціалу зважуються за їх частками вкладу в приріст обсягу продукції. Розрахунки показника сукупної продуктивності в цілому ґрунтуються на положенні, що продуктивність залежить від витрат капіталу, праці та інших факторів (впливу на виробництво досягнень науки, удосконалення системи управління й організації виробництва та інших проявів технічного процесу, які не знаходять відображення в активах).

Сукупна продуктивність використання ресурсного потенціалу зумовлюється впливом ряду чинників: освіти, кваліфікації працівників, технології виробництва, його технічного забезпечення, що не завжди можуть бути виміром сталого розвитку. До числа впливових чинників входить і державне регулювання, яке здатне не тільки підвищувати, але й знижувати продуктивність, наприклад, шляхом збільшення частки витрат на охорону навколишнього середовища. В цілому сукупна продуктивність включає все, що змінює співвідношення між вимірюваним обсягом виробництва й вимірюваними витратами ресурсів. При використанні показника сукупної продуктивності ресурсного потенціалу враховуються витрати капіталу, праці, енергії, матеріалів і ділових послуг з реалізації. У США такий показник застосовується в 20 виробничих і обслуговуючих їх галузях, дані по яких оновлюються приблизно двічі в рік.

Головне ж полягає в тому, що застосування нових показників продуктивності використання економічного ресурсного потенціалу на основі мультифакторного підходу означає створення науково-методичних засад моніторингу й регулювання продуктивності у різних галузях виробництва, в тому числі у сільському господарстві.

З вищенаведеного випливає, що в Україні необхідно посилити увагу до вирішення питань регулювання сільськогосподарського виробництва з метою високої продуктивності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Узагальнення вітчизняного досвіду переходу до ринку й досвіду країн із розвинутою економікою дозволяє виокремити такі теоретичні положення:

ринку як основний регулятор аграрного використання економічного ресурсного потенціалу сам стає суб'єктом державного регулювання з орієнтацією на забезпечення прогресу соціальної сфери суспільства;

основними принципами державного регулювання продуктивного використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора економіки мають бути: по-перше, мінімальне втручання державних органів в економічні процеси (їм доцільно делегувати лише ті функції, які не можуть бути забезпечені суб'єктами ринкових відносин); по-друге, вплив відповідних владних структур на розвиток соціально-економічних процесів в аграрній сфері здійснюється за допомогою економічних регуляторів і нормативів, що встановлюються державою;

основна увага повинна приділятися усуненню непропорційного регулювання ринку й влади.

Поняття продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрних бізнес-утворень має бути засноване на системному й цілісному підході до соціального та

економічного розвитку АПК, що дозволить розробити конкретні показники продуктивності використання ресурсного потенціалу, найбільш придатні для специфіки кожного підприємства, галузі, регіону чи країни. Однак виникає складність із визначенням чисельника й знаменника, оскільки параметри економічної, соціальної та політичної ефективності можуть бути різними, і кожна із означених сфер людської діяльності має свою, перш за все, якісну специфіку.

Існує думка, що продуктивність використання ресурсів виражається відношенням обсягу реалізованої на ринку продукції до сукупних витрат. Проте такий підхід значно звужує визначення продуктивності, оскільки при цьому враховується тільки продукція аграрних підприємств, яка виходить на ринок і реалізується споживачам. Однак продукція АПК виготовлюється не тільки на підприємствах, а й в усіх ланках вирощування, виробництва та переробки – на робочих місцях, у бригадах, на виробничих дільницях, в галузях, на мікро- та макрорівні. Тому визначення сутності продуктивності використання ресурсного потенціалу повинно здійснюватися на всіх рівнях економіки.

Отже, продуктивність використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств як складна економічна категорія має інтегральну сутність. У зв'язку з цим, її доцільно класифікувати за такими сутнісними видами: капіталізована, економічна, соціально-економічна, екологічна, чиста й інтегральна.

Економічна продуктивність використання аграрних ресурсів підприємств характеризується відношенням відповідних результатів, отриманих у певній ланці аграрної економіки (ВВП, доданої вартості, товарної продукції тощо), до сукупних витрат.

Соціально-економічна продуктивність використання ресурсного потенціалу характеризується відношенням отриманих результатів у певній ланці, зменшених на суму соціальних збитків, спричинених виробничими процесами, до загальних витрат ресурсів. Еколого-економічна продуктивність аграрного потенціалу повинна визначатись з урахуванням шкоди, яка завдається виробничими процесами довіллю, землі, різноманітним видам флори й фауни, зменшує їх кількісні та якісні характеристики. Чиста продуктивність характеризується відношенням отриманих результатів у певній ланці аграрного сектора економіки, зменшених на величину соціальних і економічних збитків, спричинених виробничими процесами, до загальних витрат ресурсів.

Інтегральна продуктивність охоплює всі складові, у тому числі й відходи та їх використання, також сюди слід віднести екстерналії.

Продуктивність використання економічного ресурсного потенціалу аграрних підприємств значною мірою визначає та підтверджує конкурентоспроможність товарів аграрного виробництва на міжнародному ринку. Коли продуктивність використання ресурсного потенціалу в одній країні знижується відносно рівня продуктивності в інших країнах, які виготовляють такі самі товари, то створюється конкурентна незбалансованість.

Порівняно із продуктивністю праці продуктивність використання ресурсного потенціалу має більш значний вплив на динаміку рівня життя людей.

Незаперечним підтвердженням того факту, що динаміка життєвого рівня населення й ступінь вирішення інших соціальних проблем перебуває в прямій функціональній залежності від динаміки продуктивності праці та продуктивності використання ресурсного потенціалу, в чому і полягає сучасний розвиток української аграрної економіки.

Ця динаміка, що характеризується різким зниженням наведених вище показників, має дещо деформовану соціально-економічну суть, оскільки, як відомо, чисельність населення в Україні постійно зменшувалась, «покрощуючи» загальну динаміку. Негативний вплив економічної політики уряду на темпи зростання продуктивності

використання ресурсного потенціалу можна продемонструвати схематично (рис. 2). Схема, що презентує коло уповільнення зростання ресурсного потенціалу наочно показує, що шлях бідності, безробіття й низьких темпів соціально-економічного зростання може бути розірване тільки на основі зростання продуктивності використання економічного ресурсного потенціалу в усіх ланках економіки.

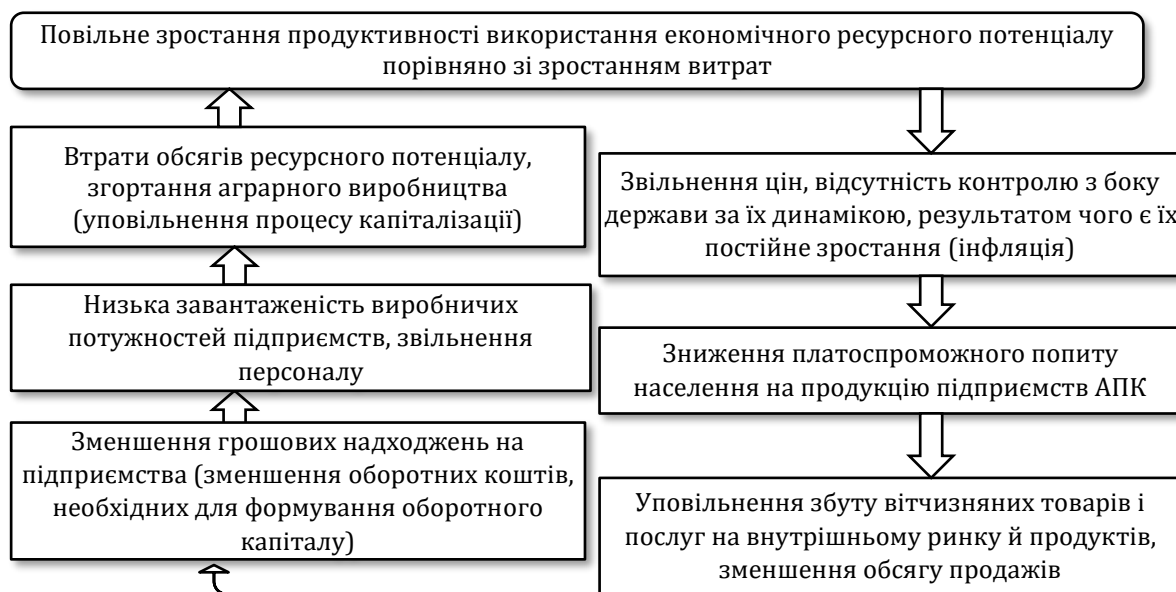

Рис. 2. Схематичне представлення кола уповільнення зростання ресурсного потенціалу

Теоретико-методологічна сутність категорії продуктивності використання ресурсного потенціалу нами розглядається як системне поняття, що має подвійну природу. Перше характеризує її матеріальну сутність як ефект «ресурсонародження», ресурсозбереження й ресурсовикористання, але не має при цьому соціальних ознак. Друге – сутність полягає в тому, що вона є носієм соціально-економічних відносин і характеризує їх спрямування на ефективність. Виходячи із подвійної природи цього поняття, продуктивність використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств у широкому теоретичному розумінні відбиває ефективність соціально-економічних відносин стосовно використання факторів і умов суспільного відтворення (тобто змістом виступає ефект економії часу), а у звуженому тлумаченні не відкидається розгляд її з позиції сучасної ринкової теорії, яка виходить з концепції рівняння факторів виробництва, їхньої граничної продуктивності.

Отже, продуктивність використання економічного ресурсного потенціалу аграрних підприємств представляє собою результативність, плідність, ефективність продуктивної діяльності, обумовленої конкретним варіантом сполучення факторів аграрного виробництва, притаманних якісно визначеному технологічному способу виробництва. Звідси витікає її мінімальний рівень, забезпечений таким варіантом сполучення факторів виробництва, який не зорієнтований на ресурсовідновлення, ресурсозбереження та економію часу; максимальний рівень – при оптимальному варіанті сполучення факторів виробництва, у тому числі на інноваційній основі; проміжні рівні – це існування альтернативних варіантів сполучення факторів виробництва.

Продуктивність використання економічного ресурсного потенціалу аграрних підприємств як мірило діяльності аграрного сектору має певні суто технічні переваги. Інколи вартість не складно підрахувати, оскільки кошти надходять до ринкових акторів у грошовій формі. Складно буває відстежити видатки й надходження, оскільки виділені

й втрачені капітали часто позначаються однією сумою. Критики продуктивності як мірила дійовості державної аграрної політики стверджують, що продуктивність є використанням ресурсного потенціалу внутрішнім мірилом, що не охоплює результати, які від продукції отримують кінцеві споживачі або суспільство в цілому, цінність цих результатів і відповідність вигід витратам. При оцінюванні продуктивності часто забувають про якість.

Майбутнє демократичних структур публічної влади в Україні на всіх рівнях залежить від їх здатності забезпечити в умовах жорсткої обмеженості аграрних ресурсів задоволення нагальних потреб окремих громадян і суспільства в цілому.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У процесі дослідження було виявлено нову наукову проблему, пов'язану з розробленням механізму формування, відновлення й регулювання продуктивності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора економіки України як основи підвищення його рівня конкурентоспроможності та забезпечення продовольчої безпеки держави. Проблема має місце через таке: в провідних країнах (США, країни ЄС тощо) створена методологія та запроваджені статистичні спостереження показників, які дозволяють визначати однофакторну (часткову), мультифакторну і сукупну продуктивність використання ресурсного потенціалу підприємств різних галузей економічної діяльності.

Узагальнення вітчизняного досвіду дозволяє відокремити такі теоретичні положення щодо необхідності формування, відтворення й регулювання продуктивності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора економіки:

основними принципами державного регулювання ресурсного потенціалу в аграрному секторі мають бути: сприяння капіталізації; вплив владних структур на розвиток соціально-економічних процесів має здійснюватися за допомогою економічних і фінансових регуляторів і нормативів, що встановлюються державою у законодавчому порядку;

лише за умов економічної кризи в національній економіці може посилюватися застосування адміністративних методів управління, спрямованих на спростування олігархічної й кримінальної «вседозволеності»;

аграрна реформа не розв'язала ні економічних, ні соціальних проблем села, а швидше навпаки, загострила більшість з них, що обумовлює актуальність проблеми формування ефективного механізму державного регулювання формування й використання ресурсного потенціалу аграрного сектору.

Список літератури

1. Вініченко І. І., Сорока Ю. О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 22. С. 34-37.
2. Горшков М. А. Управлінський зміст ресурсного потенціалу аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. Т. 2. № 4. С. 66-70.
3. Клокар О. О. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки: теоретичні та практичні аспекти дослідження його ефективного відтворення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Ч. 1. С. 183-188.
4. Коренюк П., Чмуленко Н. Методика оцінки ефективності використання та відтворення продуктивних угідь сільськогосподарських підприємств. *Економіст*. 2012. №1. С. 47-50.
5. Кужель В. В. Потенціал підприємств аграрної сфери: сутність, структура, тенденції нарощення. *АгроСвіт*. 2013. № 13. С. 47-50.

-
6. Лозовський О. М., Горшков М. А. Взаємозв'язок факторів і показників відтворення ресурсів аграрного сектора. *Економіка: реалії часу*. 2016. №1. С. 107-113.
 7. Піняга Н. О. Вивчення потреби ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств системним підходом. *Агросвіт*. 2013. № 9. С. 62-64.
 8. Ходаківська О. В., Шпикуляк О. Г., Супрун О. М. Інститути «зеленої економіки» у забезпеченні сталого розвитку агросектору: теоретичний вимір. *Бізнес інформ*. 2017. № 7. С. 13-18.
 9. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. пер. с англ. и ред. Н. М. Макарова. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2004. 272 с.

References

1. Vinichenko, I. I., Soroka, Yu. O. (2015). «Efficiency of utilization of resource potential of agricultural enterprises». *Investy`ciyi: prakty`ka ta dosvid*. no. 22. pp. 34-37.
2. Gorshkov, M. A. (2013). «Management content of resource potential of agrarian sector». *Visny`k Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo universy`tetu*. Vol. 2. no. 4. pp. 66-70.
3. Klokar, O. O. (2014). «Resource potential of the agrarian sector of the economy: theoretical and practical aspects of the study of its effective reproduction». *Naukovy`j visny`k Xersons`kogo derzhavnogo universy`tetu*. issue 5. part. 1. pp. 183-188.
4. Korenyuk, P., Chmulenko, N. (2012). «Methods of estimation of efficiency of utilization and reproduction of productive lands of agricultural enterprises». *Ekonomist*. no. 1. pp. 47-50.
5. Kuzhel`, V. V. (2013). «Potential of agricultural enterprises: essence, structure, tendencies of increase». *AgroSvit*. no. 13. pp. 47-50.
6. Lozovs`ky`j, O. M., Gorshkov, M. A. (2016). «Relationship between factors and indicators of agricultural sector resources reproduction». *Ekonomika: realiyi chasu*. no. 1. pp. 107-113.
7. Pinyaga, N. O. (2013). «Study of the need for resource potential of agricultural enterprises by systematic approach». *Agrosvit*. no. 9. pp. 62-64.
8. Hodakivs`ka, O. V., Shpy`kulyak, O. G., Suprun, O. M. (2017). «Green economy institutions in sustainable agro-sector development: a theoretical measure». *Biznes inform*. no. 7. pp. 13-18.
9. Druker, P. F. (2004). *Zadachi menedzhmenta v XXI veke*. [Management Tasks in the 21st Century] Translated by and in Makarova, N. M. (ed.). Izdatel'skij dom «Vil'jams». Moscow. Russia.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2019 р.